

Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut Naalakkersuisut pisussaatinneqassasut qallunaat naalakkersuisui atassuteqarfigissagaat, anguniarlugu USA-mi, Tysklandimi Ruslandimilu qallunaat allartitaqarfiinut atasunik Naalakkersuisut siniisussaannik atorfinitsitsisoqassasoq kalaallit soqutigsaannik ingerlatsisussanik, Namminersorluni Oqartussaanner-mut inatsimmi § 15 tunngavigalugu.

Inatsisartunut ilaasortat Knud Kristiansen aamma Siverth K. Heilmann, Atassut

pillugu

Nunanut Allanut Sillimaniarnermullu Ataatsimiititaliap

ISUMALIUTISSIISUTAA

siunnersuutip aappassaaneerreqarneranut saqqummiunneqartoq

Ataatsimiititaliap suliarinninnerani ilaasortaapput:

Justus Hansen, Demokraatit, siulittaasoq

Olga P. Berthelsen, Inuit Ataqtatigiit, Juliane Henningsenimut, Inuit Ataqtatigiit, sinniisutut

Hans Aronsen, Inuit Ataqtatigiit, Jane Petersenimut, Inuit Ataqtatigiit, sinniisutut

Aleqa Hammond, Siumut

Knud Kristiansen, Atassut

2011-mi ukiakkut ataatsimiinnermi ulloq 19. oktober siullermeerinninnerup kingorna ataatsimiititaliap siunnersuut misissuataarpaa.

Siunnersuutip imarisaa siunertaalu

Siunnersuuteqartut siunnersuuteqarnermikkut kissaatigaat danskit USA-mi, Tysklandimi Ruslandimilu aallartitaqarfiini nunatta soqutigisaanik isumaginnittussanik Naalakkersuisut sinniisaannik atorfinitsitsisoqassasoq. Namminersorneq pillugu inatsimmi § 15 tamatumunnga periarfisiivoq, taamaattorli taamaallaat suliaasaqarfiit tamakkiisumik Namminersorlutik Oqartussanit tiguneqarsimasut iluanni, peqatigitillugulu danskit naalakkersuisuisa aalajangersinnaallugu tamatumunnga atatillugu aningaasartuutit Naalakkersuisunit akilerneqassasut.

Siunnersuuteqartut siunnersuuteqarnerminnut tunngavilersuutigaat nunarsuaq tamakkerlugu aningaasaqarniarnikkut ajornartoornerup takutikkaa nunanut allanut pitsaasunik attaveqarnissaq qanoq pingaaruteqartigisoq. Tamatumani ilaatigut avammut niuerneq aningaasaqarniarnermut pingaarutilerujussuaq tikkuarneqarpoq. Siunnersuuteqartut taamatuttaaq oqaatigaat nunani allani sinniisofarfeqarneq suliffeqarfinnik nunatsinneersunik avammut nittarsaassinermut, killeqarfiit

pitarlugit kulturikkut paarlaasseqatigiissinnaanermut minnerunngitsumillu nunani taaneqartuni ilinniagaqarnissamut periarfissanik ammaassinissamut annertuumik pingaaruteqartussaasoq.

Siunnersuuteqartut siunnersuut Namminersorlutik Oqartussat ukiumut 12,3 mill. kr.-it tikillugit ingerlatsinermut aningaasartuuteqarnerulernerannik kinguneqassangatippaat. Peqatigitillugu naatsorsuutigineqarpoq siunnersuut piviusunngortinneqassagaluaruni namminersorluni inuussutisarsiteqarnermut aningaasaqarniarnikkut iluaqutissartaqassasoq inuiaqatigiinnilu ilinniagaqarsimassutimut pitsaasumik aamma sunniuteqassalluni.

Inatsisartut siunnersuummik suliarinninnerat

Siunnersuut Inatsisartuni oqallisigineqarnermini tamatigoortumik tunngaviusumik tapersersorneqarpoq. Siunnersuuteqarnikkut anguniarneqartut Namminersulersimanagerup naapertuuttumik ingerlariaqqinneratut isigineqarput, tassuunami periarfissiisoqarmat kunneqarfiup Danmarkip aallartitaqarfiini nunatta soqutigisaanik isumaginnittussanik nunatta sinniisaanik atorfinitsitsisoqartarsinnaaneranut.

Inuit Ataqaqtiit siunnersuut tunngaviatigut taperserpaat, nunalli taaneqartut isumaqatiginagit, taamaattumillu allannguutissatut siunnersuusiornissaq siunertaralugu ataatsimiititaliamut innersuullugu.

Siumup siunnersuut tamakkiisumik taperserpaa, tamannali ataatsimiititaliami isumaqatigiissutigineqarsinnaappat allannguutissatut siunnersuuteqarsinnaaneq ammaffigalugu.

Demokraatit taasissutigitinniakkap qulequtaa pissutigalugu isumaqataangillat, kissaatigalugulu Naalakkersuisut sukumiisumik misissussagaat nunani sorlerni sinniisoqarfeqarneq iluaqutaasinnaassanersoq, ataatsimiititaliami suleqatigiinnissaq ammaffigalugu.

Atassutip siunnersuut taperserpaa danskillu aallartitaqarfiini pineqartuni sinniisoqarfeqarnermut aningaasartuutaasussanik Naalakkersuisut nalilersuiniarnerat qilanaaralugu.

Kattusseqatigiit Partiiata siunnersuummi siunertarinqartoq isumaqatigaat, taasissutigitinniagarli isumaqatiginagu, taamaattumillu ataatsimiititaliamut innersuullugu ataatsimiititaliaq allannguutissatut siunnersuuteqarsinnaaniassammat.

Taamaallilluni Inatsisartuni oqallinnermi siunnersuummut *isumaqataaneq akerliunerluunniit* qitiutinneqangillat, kisiannilu nuna nunalluunniit suut pissusissamisoortumik sinniisoqarfeqarfigisallugit siulliutinneqassanersut. Taamaattumik siunnersuut ataatsimiititaliamut ingerlateqqinneqarpoq nunani assigiinngitsuni sinniisoqarfinnik pilersitsisoqassappat tamatuma aningaasatigut kingunerisassai misissorluarneqarniassammata pisariaqarpallu allannguutissamik siunnersuusiortoqarluni. Siunnersuuteqartut tamanna isumaqatigaat allannguutissatullu siunnersuuteqartoqassappat tamanna ammaffiginerarlugu.

Ataatsimiititaliap siunnersuummik suliarinninnera

Aallaqqaasiutigalugu ataatsimiititaliap oqaatigissavaa immikkoortumi matumani *nunani allani sinniisoqarfik/sinniisoqarfiit* pineqaraangata, tamanna *Kunngearfiup Danmarkip nunani allani aallartitaqarfiini Kalaallit Nunaata sinniisoqarfianik* naalisaanertut paasineqartassammat.

Ataatsimiititaliap siunnersuuteqartut isumaqatigai nunanut allanut aalajangersimasunik ataavartunillu attaveqarnissaq pingaaruteqarmat. Nunarsuarmioqatigiinnut akulerukkiartuinnarpugut peqatigisaanillu nunarput nunanit arlalinnit naalackersuinikkut soqutigineqaleriartorluni, minnerunngitsumik nunarsuup ilaani maani inissisimanerput nunattalu atortussiassatigut pisuussutai pissutigalugit. Taamaattumik ataatsimiititaliap pissusissamisoorluinnartutut isigaa nunat tamalaat akornanni suleqatigiinneq nukittorsarniarlugu taannalu pingaartillugu nunatta soqutigisaanik siuarsaasinaasunik nunani allani nunarput sinniisoqarfeqarpat.

Ataatsimiititaliaq isumaqarpoq nunat sorliit siulliullugit sinniisoqarfiliorfingineqarnissaat eqqarsaatigalugu pingaarnersuiisoqartariaqartoq, minnerunngitsumillu aamma siunnersuutip aningaasanut tunngasortai isiginiarneqartariaqartut. Aningaasatigut periarfissagut killeqarput nunatta karsialu aningaasartuutunik pisariaqanngitsunik artukkerneqartariaqarani. Peqatigitillugu ataatsimiititaliap pingaartippaa nunarsuarmioqataasutut nunatta nunat allat nunatsinnukarnissaat utaqqiinnasannngikkaa. Taamatut pingaaruteqartigaaq nunatta nammineq, nunani allani sinniisoqarfeqarnermigut, nunani allani nammineq soqutigisaminik ingerlatsinissaa. Ataatsimiititaliap nalunngilaa Nunanut allanut ministeriaqarfik Nunanullu allanut pisortaqarfik ukiut ingerlanerini suleqatigiinnermik pitsaasumik ineriartortitsisimasut, peqatigiillutillu naalagaaffeqatigiit nunani allani soqutigisaat ingerlattaraat, tamannalu ataatsimiititaliap iluarisimaarpaa.

Ataatsimiititaliaq siunnersuummik suliarinninnerminut atatillugu marloriarluni Naalackersuisut Siulittaasuannut apeqquteqartarsimavoq taamatullu aamma Naalackersuisut Siulittaasuannik apersuisimalluni (ataatsimiititaliap apeqqutaasa, Naalackersuisut Siulittaasuata akissutaasa, kiisalu apersuinissamut aggeqqusissutip tassanilu Naalackersuisut Siulittaasuata oqaaasissaminut najoqqutaasa assilineqarneri isumaliutissiissummut ilanngussatut 1, 2 aamma 3-tut ilanngunneqarput).

Apeqqutit apersuinerullu siunertarisimavaat siunnersuummut Naalackersuisut isumaata itisilertineqarnissaa, minnerunngitsumillu nunat sinniisoqarfeqarfigilissallugit soqutiginarsinnaasut sukuumiinerusumik paasisaqarfigerusullugit kiisalu siunnersuutip piviusunngortinneqassaguni aningaasatigut qanoq kinguneqarsinnaanera paasiniarlugu. Ataatsimiititaliaq tamatumunnga atatillugu Naalackersuisunut qujassuteqarusuppoq ataatsimiititaliamik suleqateqarsimanerannut ataatsimiititaliallu apeqqutaanut akissutaannut.

Sumi sinniisoqarfeqarnissaq nunatsinnut soqutiginarsinnaava?

Matuma eqqartorneqarnerani nunat arlallit taaneqartarsimapput nunatut sinniisoqarfiusinnaasutut pingaarutilittut. Siunnersuummi USA, Russit Nunaat Noorliillu Nunaat taaneqarput, ataatsimiitita-

liap USA, Canada Islandilu tikkuarlugit, Naalackersuisut isumaqartut USA, Kina, Tuluit Nunaat Islandilu attaveqaatitigut nukittorsaaffigissallugit pingaaruteqassasut.

Taamaalilluni tamanit isumaqatigineqarpoq nunanut allanut attaveqarnitta nukittorsarlugulu anner-tusarniarneqarnerani USA salliutinneqartariaqartoq. USA-mi nunatta sinniisoqarfeqalerneratigut Naalagaaffinni Peqatigiinni nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii siuasarniarlugit Naalackersuisut suliniarnerat annertusarneqarsinnaalissaaq, minnerunngitsumillu aamma sinniisoqarfik Canadamut attaveqaataasinnaalluni, tamanna periarfissaqarpat. Sorsunnersuarmit kingullermit nunarput USA-mut attaveqartuarsimavoq suliassaqaarfinnilu assigiinngitsuni suleqatigiinnermik ineriartortitsisi-malluni, naalackersuinikkut, ilinniartitaanikkut ilisimatusarnikkullu minnerunngitsunillu atortussi-assat eqqarsaatigalugit.

Naalackersuisut ataatsimiititaliamut erseqqissarpaat nunatta Russit Nunaanni, Norliit Nunaanni Tuluilluunniit Nunaanni soqutigisai Danmarkimi Belgiamiluunniit sinniisoqarfinnit isumagine-qarsinnaasut, tamanna ataatsimiititaliap tusaatissatut tiguaa.

Ukiut ingerlaneranni USA-mut attaveqarneq assigalugu nunarput Islandimut aalajangersimasunik attaveqaateqalersimavoq. Suliffeqarfiit Islandimeersut arlallit nunatsinni ingerlataqarput, aalaja-ngersimasumik timmisartukkut attaveqartarpugut naalackersuinermillu suliaqarneq eqqarsaatiga-lugu ukiumoortumik naapeqatigiittarnerit arlaliullutik, aamma aalisarnermut tunngatillugu, soorlu aamma naalackersuinikkut attaveqaatit nukittorsarneqarsimasunut Nunat Avannarliit Killiit Siun-nersuisoqatigiiffiat Nunallu Avannarliit Siunnersuisoqatigiiffiat aqutigalugit. Taamatuttaaq ukiut kingulliit ingerlaneranni nunatsinni Islandimilu peqqinnissaqarfiit akornanni suleqatigiinnermik pitsaasumik ingerlalluurtumillu ineriartortitsisoqarsimavoq. Ataatsimiititaliaq isumaqatigiittoq taa-maattumik isumaqarpoq pingaarnersiunerimi Island nunatut sinniisoqarfeqarfissatut USA-mut tulliusariaqartoq.

Kinami aalajangersimasumik sinniisoqarsinnaanermik Naalackersuisut soqutiginninnerat ataatsi-miititaliap paasisinnaavaa. Kina nunarsuarput ataatsimut isigalugu pissaanilissuartut inissisima-voq, naalackersuinikkut aningaasaqarniarnikkullu. Peqatigitillugu Kinap issittumik soqutiginnin-nera annertusiartorpoq Issittumilu Siunnersuisoqatigiinni alaatsinaatsutut issialernissaminik qinnu-teqarsimalluni. Kinamik niueqateqartarpugut annertusiartussangatinneqartumik. Peqatigitillugu ili-simaneqarpoq nunatta qaarsuani atortussiassaqaqarmat qaqutigoortunik ullumikkorpiaq Kinamiin-nangajak piaarneqartartunik. Ataatsimiititaliap nalilerpaa ukiut aggersut ingerlaneranni pissusissa-misuussasooq nunatta Kinalu akornanni attaveqaatit nukittorsarneqarnissaannut, isumaqarlunili tamanna maanna siusippallaartoq. Naalackersuisut allatut naliliippata tamanna ataatsimiititaliap soorunami tamakkiisumik akuerissavaa.

Siunnersuutip aningaasatigut kingunerisassai

Siunnersuutip aningaasatigut kingunerisassaasa ataatsimiititaliamit itisileqquneqartut Naalacker-suisut Siulittaasuannik apersuinissamut aggeqqusinnermut tunuliaqutaasut ilagaat. Ataatsimiititali-

aq isumaqarsimangilaq naatsorsuigallernerit, tassani ataatsimik sulisoqassappat aningaasartuutit 2,3 – 2,5 mio. kr. miss. annertussuseqarnissaat, taamatullu aamma marlunnik sulisoqassappat 4,1 – 4,6 mio. kr. miss. akornanniinnissaat missingerneqarluni, sukumiisuusut. Minnerunngitsumik ataatsimiititaliap paaserusussimavaa naatsorsuigallarnerni aningaasartuutit suut missingikannarlugit ilaatinneqarnersut, taamaalilluni ataatsimiititaliap paasiniassammagu siunnersuut timitalerneqassappat taaneqareersut saniatigut aningaasartuutit suut naatsorsuutigineqarsinnaassanersut. Aperseuineri Naalakkersuisut Siulittaasuata ilisimatitsissutigaa naatsorsuinerni sulisumik ataatsimik aallartitaqarnermi aningaasartuutissatut naatsorsuutigisat ilaasut, taakkununga ilaallutik ineqarnermut aningaasartuutit, ingerlatsinermut aningaasartuutit kiisalu akissarsianut aningaasartuutaa sinnaasut agguaqatigiissillugit naatsorsorneri. Naalakkersuisut tamatumunnga nassuiaataat ataatsimiititaliap naammagisimaarpaa.

Naalakkersuisut ilisimatitsissutigaaat siunnersuut piviusunngortinneqassagaluarpaa aningaasartuutissat eqqoqqissaarlugit ilisimatitsissutigineqarsinnaanngitsut, soolru aamma siunnersuut piviusunngortinneqassappat nunatta aningaasatigut pissarsiarisinnaasai naatsorsorneqarsinnaanngitsut. Naalakkersuisut taamaattumik erseqqissarpaat nuna allani sinniisoqarfinnik pilersitsinerit siunissamut aningaasaliinertut isigisariaqartut, nunatta nunani allani naalakkersuinikkut, aningaasaqarniarnikkut niuernikkullu soqutigisaanik siuarsaasussat. Ataatsimiititaliap tamanna tusaatissatut tiguaa.

Allannguutissat siunnersuut

Isumaliutissiissummi isumaliutit oqaatigineqartut tunngavigalugit ataatsimiititaliap ima allannguutissatut siunnersuuteqarpoq:

Namminersorneq pillugu inatsimmi § 15 naapertorlugu nunatta soqutigisaasa isumagineqarnissaat siunertaralugu Naalakkersuisut sinniisaannik USA-mi Islandimilu danskit aallartitaqarfiini atorfinitsitsisoqarnissaa siunertaralugu danskit naalakkersuisuinut attaveqaqullugit Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut.

Ataatsimiititaliap inassuteqaatai

Taamatut oqaaseqarluni isumaliutissiissummilu taaneqartutut paasinnilluni ataatsimiititaliap siunnersuut aappasaaniigassanngortippaa.

Ataatsimiititaliap isumaqatigiittup allannguutissatut siunnersuuttip akuerineqarnissaa inassutigaa.

Justus Hansen
Siulittaasoq

Olga P. Berthelsen

Hans Aronsen

Aleqa Hammond

Knud Kristiansen